

АКРЕДИТАЦИЯТА НА ВИСШИТЕ УЧИЛИЩА КАТО ГАРАНЦИЯ ЗА КАЧЕСТВО НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ В КОНТЕКСТА НА АКАДЕМИЧНАТА АВТОНОМИЯ

Андрияна Андреева, Дарина Димитрова

Икономически университет – Варна

Резюме. В статията се изследва взаимовръзката между академичната автономия, като основен принцип за управление на висшите училища, и акредитацията. Акцент в изложението е поставен на спецификата на дейността, осъществявана от Националната агенция за оценяване и акредитация (НАОА), в контекста на осигуряване на качество на висшето образование. На база на комплексния анализ се правят изводи с практическа насоченост.

Keywords: academic autonomy; external evaluation; accreditation; quality of education

Въведение

В съвременния период от развитието на висшето образование в България се наблюдават процеси, които със своята динамика въздействат по различен начин върху образователния продукт. Нормативната рамка в областта на висшето образование е тази, която създава регулация на обществените отношения. Характерно за периода след 1989 г. е, че българското висше образование претърпя трансформация, преминавайки от императивна уредба и строг административен контрол в периода на социалистическото развитие към автономия на висшите училища¹⁾. В контекста на източниците на норми това предостави свобода на висшите училища да влияят върху образователния процес посредством вътрешните си актове, респективно върху образователните и изследователските процеси. Това, от една страна, може да се разгледа като дообогатяване на източниците и привнасяне на опита, отразяване на особеностите в конкретните области и професионални направления, но същевременно държавата следва да създаде гаранции за контрол върху образователната дейност на висшите училища и респективно на това върху качеството ѝ. Висшето образование в България е изправено пред множество предизвикателства – осигуряване

на качество, публичност и прозрачност на процесите, отчетност и ефективност на резултатите.

Като страна участник в Болонския процес от 1999 г., страната ни изпълнява поетите ангажименти за реорганизация на образователния процес в основите насоки: въвеждане на сравними с останалите европейски страни образователни степени (ОКС „Бакалавър“, ОКС „Магистър“ и ОНС „Доктор“); внедряване на системата на учебни кредити; въвеждане на европейски измерения за качество.

В тази връзка беше извършена промяна на методите и критериите в дейността на Националната агенция за оценяване и акредитация (НАОА). Важна стъпка е присъединяването ѝ към Европейската асоциация за гарантиране на качество във висшето образование (ENQA) и към Европейския регистър за гарантиране на качество (EQAR).

Безспорната актуалност на изследвания проблем произтича, от една страна, от непрекъснатите законодателни корекции в нормативната рамка на висшето образование и от друга страна – от нестихващия в последните пет години интерес от страна на членовете на академичния състав на висшите училища към реформата и от широката общественост към качеството на българското висше образование.

Научната цел на настоящата статия е да се направи теоретично изследване на взаимовръзката между академична автономия и акредитацията на висшите училища. Акцент в изложението е поставен на спецификата на дейността, осъществявана от НАОА, в контекста на осигуряване на качество на висшето образование. На база на комплексния анализ се правят изводи с практическа насоченост.

За реализиране на поставената цел авторите си поставят следните конкретни **задачи**.

– Да се извърши анализ на основните насоки в дейността на НАОА, насочени към гарантиране на високо качество на българското висше образование.

– Да се очертае взаимовръзката между академичната автономия, като основен принцип в управлението на висшите училища, и акредитацията, като форма на външен контрол за качеството на висшето образование и удостоверяване дейността на образователните институции.

– На база на извършения анализ да се изведат обобщения и препоръки.

Обект на изследването е актуалната нормативна уредба, регламентираща академичната автономия и правомощията на НАОА в Република България. **Предмет на изследването** е взаимовръзката между академичната автономия и акредитацията на висшите училища.

За осъществяване на целта и научните задачи в изследването е използван правно-догматичен метод, посредством който е анализирана действа-

щата нормативна уредба. Разглеждат се доктринални постановки, свързани с изследваната тематика, анализират се относимите източници, вкл. в сравнителен план между общото административно законодателство и специалната нормативна уредба.

Статията е съобразена със законодателството към септември 2018 г.

1. Правомощия на НАОА за осигуряване качество на висшето образование

Националната система за осигуряване на качеството на висшето образование може да бъде представена като съвкупност от органи (национални и международни) и лица, които действат в рамките на своите правомощия и предоставени права за постигане на високо ниво на висшето образование. Дейността на органите е с различна насоченост с оглед мястото, което те заемат в системата, респективно правомощията, които са им предоставени по закон. НАОА е органът, на който е възложено външното оценяване от страна на държавата (Pencheva, Beloev, Angleov, & Popova, 2013: 31). Това е един нов орган за България, създаден на основание чл. 11, ал. 1 от Закона за висшето образование (ЗВО)². Детайлизация в уредбата е извършена с приемане на Правилника за дейността на НАОА³. В края на 1996 г. започва работа Агенцията и е сформиран за дейност първият Акредитационен съвет.

Същността на този орган може да бъде изведена на база нормативен анализ на нормата на чл. 11 ЗВО. НАОА е специализиран държавен орган, създаден за оценяване, акредитация и контрол на висшите училища. Основните източници на норми за осъществяване на дейността на Агенцията са ЗВО и ПДНАОА. Систематичното място на нормите в ЗВО показва значимостта на този орган за осигуряване качество в дейността на висшите училища в техния основен предмет на дейност съгласно чл.6, ал. 1 ЗВО – подготовка на специалисти, способни да развиват и прилагат научни знания в различните области на човешката дейност; повишаване квалификацията на специалисти; развитие на науката, културата и иновационната дейност.

За допълване на процедурните правила и производствата приложение намират разпоредбите на Административнопроцесуалния кодекс ⁴ (АПК), регламентиращи административните производства и реда за обжалване на постановените от НАОА актове.

От момента на своето създаване НАОА преминава през периоди на трансформация, обвързани с изменения в Закона за висшето образование. Най-важните промени произтичат от изменението на ЗВО от 04.06.2004 г., с тях се свързват и промени в процедурите за оценяване и акредитация на висшите училища, респективно се вменият задължения на НАОА, свър-

зани с оценяване, акредитация и контрол на качеството на дейностите, осъществявани от университетите. Нова допълваща функция се явяват следакредитационното наблюдение и контрол. С това се създава една комплексност в правомощията на Агенцията да осъществява цялостна дейност на орган гарант за качеството на висшето образование в България. База за това са нормите на ЗВО, регламентиращи: производство за осъществяване на процедурите за оценяване на проекти, за откриване на нови професионални направления и програмната им акредитация; специален ред при т.нар. регулирани професии; материалноправни норми относно новите структури на НАОА за провеждане на следакредитационното наблюдение и контрол.

Органи за управление на НАОА са Акредитационният съвет (АС) и председателят на НАОА, като тяхната дейност се подпомага от постоянни комисии по области на висшето образование и от експертни групи, създавани от АС, съгласно чл. 9, ал. 1, т. 11 и чл. 12 – 13 ПДНАОА. Предвид статута им на помощни органи, решението на АС не зависи и не е обусловено от оценката, дадена в докладите на експертната група и на постоянната комисия. При вземане на окончателното решение АС е длъжен да спази утвърдената процедура за акредитация, в т.ч. и по системата на оценяване, но по въпроса за величината на тези оценки административният орган действа при условията на оперативна самостоятелност и може да се отклони от оценките, дадени от помощните органи, което не противоречи на материалноправните норми.

Съгласно чл. 85, ал. 1 ЗВО, НАОА е оправомощена да утвърждава критерии за оценяване и акредитация в съответствие с този закон и държавните изисквания. Този принцип е залегнал и в чл. 5, т. 1 ПДНАОА. При произнасянето си АС на НАОА е длъжен да мотивира оценката си по представения проект за одобрение в съгласие със законовите правила, утвърдените критерии и тяхното съдържание и с фактите по преписката ⁵⁾.

НАОА в цялост на своите правомощия може да бъде представена като орган гарант за осигуряване качество на българското висше образование. В систематиката на правомощията са използвани три подхода, обхващащи етапите, през които хронологично преминава процесът, и респективно на това законодателят е формулирал отделните групи правомощия. С оглед на това можем да изведем теоретична класификация на видовете правомощия, както следва: правомощия по акредитация (институционална и програмна); правомощия по оценяване (външно от НАОА) като част от процеса на акредитация; правомощия на одит – следакредитационно наблюдение и контрол.

След изследване на ретроспекцията в нормативните актове от момента на създаването на Агенцията до настоящия момент можем да направим

извод – въпреки че е създадена в съвременната история на българското висше образование през 1996 г., тя преминава през етапи на своето институционално изграждане и разширяване на правомощията. Важен момент в развитието на институцията е 2005 г., когато тя се утвърждава в настоящата си позиция, а именно като орган, осигуряващ контрол за качество във висшето образование в България. За настъпването на тази промяна важна роля има участието на страната в Болонския процес през 1999 г. Именно това даде стимула за промени в общата визия за висшето образование на национално ниво.

Към настоящия момент мисията на НАОА е обвързана, от една страна, с изпълняване на нормите, заложен в ЗВО, а едновременно с това националните цели на България, отразяващи ролята на висшето образование в развитието на страната. Именно тази комплексност в мисията позволява да се работи по посока българското висше образование да бъде част от европейското пространство за висше образование в съответствие с прилаганите се в него стандарти, критерии и указания за осигуряване на качество.

Реформите в сферата на висшето образование не са константна величина, те продължават и се базират както на влиянието на вътрешни национални фактори, така и на външни, предвид ангажиментите на страната в Европейското образователно пространство. В своята дейност НАОА изпълнява правомощията си посредством провеждането на административни по същността си процедури.

В тази област би могло да се препоръча реално приложение на качествените измерения в критериите за оценка. Извършеното цялостно обновяване в критериите само по себе си не се явява гарант за надеждност на контрола от страна на НАОА, ако не бъде осигурена надеждност от страна на проверяващите. В тази връзка, следва да продължи процесът и да се наложи като трайна практика включването на представители на работодателите и експерти с високо международно признание.

Акредитацията е административно производство, което се провежда при спазване на принципа за академична автономия при управлението на висшите училища. Наред с това остава встрани от фокуса автономията на самата НАОА. В по-нататъшното изложение ще бъде изследвана взаимовръзката в първия аспект, а именно академична автономия – акредитация.

2. Академична автономия и акредитация – същност и взаимовръзка

Академичната автономия е основополагащ принцип в управлението на висшите училища, чиято нормативна уредба е дадена в Глава четвърта на ЗВО. Съгласно чл. 19, ал. 3 от ЗВО в академичната автономия се включват три форми – академични свободи⁶⁾, академично самоуправление⁷⁾ и неприкосновеност на висшето училище⁸⁾, които са изчерпателно изброени.

Смисълът на академичната автономия се свежда до признаване от страна на държавата на академична свобода, самоуправление и неприкосновеност на висшите училища. Тя обаче не изключва необходимостта държавата да регулира отношенията по повод извършваната научно-образователна дейност в рамките на контрола, който е длъжна да упражнява върху висшите училища съгласно чл. 53, ал. 6 от Конституцията.

Приемането на Закона за академична автономия на висшите учебни заведения през 1990 г. (9) и предоставянето на автономия на висшите училища води до безконтролно създаване на нови специалности и факултети, появяват се и първите частни висши училища. Наред с това не се предвиждат контролни механизми, които да съчетаят автономията с отговорността на университетите пред обществото, което води до спад в качеството на висшето образование (Todorov, 2011). Институтът на акредитацията на висшите училища е въведен за първи път в нашето законодателство през 1995 г. с приемането на действащия ЗВО. Предходното ни законодателство в областта на висшето образование не познава този правен институт (Dimitrova, 2016). Независимо от трудностите в периода след 1995 г. в България са осъществени редица положителни промени в системата на висшето образование. Както вече беше посочено, за повишаване качеството на образованието са предприети конкретни мерки. Към Министерския съвет се създава НАОА като специализиран държавен орган за оценяване, акредитация и контрол на качеството в системата на висшето образование (Blidov, 2013).

Акредитацията е признаване от НАОА на съответствието на дейността и качеството на обучението във висшите училища със ЗВО и държавните изисквания. Тя дава право на висшето училище да осъществява дейността си и да провежда обучение съобразно получената оценка. Акредитацията е относително нов институт в материята на административното право и процес. Правната ѝ същност се определя като административно производство, при което компетентният орган прави преценка за съответствието на дейността на оценявания субект и качеството на тази дейност чрез прилагане на определени материални критерии, уредени в нормативен акт (Zinovieva, 2007: 89). Акредитацията се определя и като административно производство, чрез което се извършва оценка на качеството на услугата (в дадения случай образователна услуга – бел. моя). Оценката и качеството са уредени в материалноправни норми, а производството по извършване на оценка се осъществява чрез процесуални норми. Материалноправните норми поставят изисквания по отношение различни страни на предоставяната образователна услуга и създават определени задължения за висшите училища¹⁰⁾. Процесуалните норми установяват принципите и механизмите, чрез които се оценяват дейността на висшето училище и качеството на

предоставяното образование¹¹). При съвкупното прилагане на материалните и процесуалните норми в производството по акредитация се установява степента, в която висшето училище отговаря на стандартите за институционално устройство и минималните държавни изисквания за придобиване на образователно-квалификационни степени. Т.е. съвкупността от материални и процесуални норми представлява правното понятие „акредитация“ (Sirakova-Hristova, 2013: 9).

Акредитацията на висшите училища, в зависимост от обема и/или етапа на акредитиране, е два вида – институционална и програмна, като програмна акредитация може да бъде поискана едва след като бъде получена институционална (чл. 76, ал. 1 и 2 ЗВО). Чрез акредитацията се цели стимулиране на висшите училища да развиват своя потенциал, да повишават и поддържат качеството на предлаганото образование. Отчетените от нея резултати служат при формиране на държавната политика в сферата на висшето образование (чл. 75, ал. 2 и 3 ЗВО). В неакредитираните висши училища не се осъществява прием на студенти и докторанти, те не получават държавна субсидия и не се финансират от държавния бюджет по никакъв начин (арг. чл. 80, ал. 3 и 4 ЗВО).

Акредитацията е сравнително нов правен институт, в резултат на това е налице силно изразена държавна намеса в областта на управлението на висшето образование. Практиката в страните с по-силно изразена държавна намеса е да се формира орган към ресорното министерство, който може да е институционално свързан с изпълнителната власт или да е независим от нея¹²). У нас е възприет моделът акредитационният орган да е институционално свързан с изпълнителната власт. НАОА е специализиран държавен орган към Министерския съвет (чл. 11 ЗВО и чл. 2 ПДНАОА). В този смисъл, НАОА осъществява външен институционален контрол върху висшите училища, дейността им и качеството на предлаганото от тях образование.

Актът, с който приключва процедурата за акредитация на висше училище (професионално направление), е мотивиран с решение на АС на НАОА, съответно на постоянната комисия (чл. 83, ал. 1 и 2, във вр. с чл. 79, ал. 1 ЗВО). Съдържанието на този акт е в зависимост от получената оценка. При положителна такава решението съдържа: 1) срок на акредитацията и капацитет на висшето училище, а при програмна акредитация – капацитет на професионалното направление или специалността от регулираните професии; 2) препоръки и срок за изпълнението им (чл. 83, ал. 3 ЗВО). В случай че висшето училище не отговаря на изискванията за академичен състав на основен трудов договор или за материална база, АС приема решение, с което прави отказ за акредитация (чл. 83, ал. 4 ЗВО).

Решението за акредитация (съответно решението, с което се прави отказ за акредитация) притежава всички белези на индивидуален адми-

нистративен акт (Dermendzhiev, Kostov, & Hrusanov, 2010) (Andreeva & Yolova, 2016: 187 и сл.) по чл. 21 АПК. Освен основната класификация на административните актове на нормативни, общи и индивидуални, съобразно тяхното съдържание, те се класифицират на благоприятстващи и утежняващи в зависимост от правните последици, които пораждаат за адресата си. По този признак решението за акредитация се определя като благоприятстващ административен акт (Mateeva, 2010: 523). Характерно за тези актове е, че винаги създават определени права за адресатите си да извършват контролирана от държавата дейност (в случая да предлагат образователна услуга). Най-често се издават при упражняване на оперативна самостоятелност, въпреки това тези актове не могат да бъдат своеволно оттегляни, отменени или видоизменени от компетентния орган (Dermendzhiev, Kostov, & Hrusanov, 2010: 161).

В обобщение могат да се изведат два основни административноправни аспекта на същността на акредитацията. От една страна, тя е форма на външен контрол за качеството на висшето образование и удостоверяване дейността на образователните институции. От друга страна, акредитацията е административно производство, осъществявано от специализиран административен орган, в резултат на което се издава административен акт – решение за акредитация.

Въз основа на гореизложеното се извежда взаимовръзката между академичната автономия и акредитацията на висшите училища. Академичната автономия е основен принцип при управлението на университетите, но той се прилага в границите, определени от контролните правомощия на НАОА спрямо дейността на висшите училища.

Анализът на правната уредба на института на академичната автономия поставя множество въпроси – действително ли висшите училища разполагат с широка академична автономия и не се ли явява законът нейно ограничение, не се ли предоставя на висшите училища само право на вътрешно администриране и привидно прокламиране на автономия в условия на финансова зависимост от държавата. Действително, поради финансови причини (основен източник за издръжка на голяма част от висшите училища е държавната субсидия) съвременните университети не могат да бъдат абсолютно независим от изпълнителната власт (Avramov, 2011).

Макар и да прокламира принципа на академична автономия, законодателството не дава автономия в пълна степен на висшите училища и във всички дейности по предоставянето на висше образование. Качеството на образованието е именно тази област, където мотивите на законодателя са да създаде взаимно допълваща се система от самоконтрол и външна форма на контрол.

Самоконтролът се осъществява от органите за управление на висшите училища чрез техните правомощия и приеманите от тях вътрешни актове, които не трябва да противоречат на законовите и подзаконовите актове на висшите държавни органи. Затова приеманите от Академичния съвет и Общото събрание правилници на висшите училища са една от основните проявни форми на академична автономия (Dimitrova, 2017).

Докато външната форма на контрол върху дейността на висшите училища е акредитацията. Административният контрол от страна на НАОА на образователната дейност е обществена необходимост. Държавата установява осъществяването на този контрол с цел повишаване на качеството на висшето образование, като конституционно право и значимо обществено благо. Висшето образование е в интерес на цялото общество и общественият интерес изисква качество на образоването, но тази цел трябва да бъде постигната, без да се нарушава академичната автономия. Само в случай че нивото на самоконтрол на университетите е снижено, тогава трябва да се намеси държавата чрез съответните органи и средства за контрол в полза на обществения интерес.

Общественият интерес е основанието за административен контрол от страна на държавата в лицето на НАОА върху дейността на висшите училища, което, от своя страна, е причината за поставяне на граници, в които да се прилага принципът на академичната автономия. Автономия не означава абсолютна независимост на висшите училища от държавата. Във всяко едно демократично общество държавата има редица функции в управлението на висшето образование. Академичната автономия не изключва възможността за контрол на държавата над висшите училища, но е необходим баланс между автономия и акредитация при експертно и обективно отчитане и оценяване на обществения интерес. Значението на обществения интерес не бива да се преувеличава и не бива да служи като оправдание за административен натиск върху висшите училища и ограничаване на академичната им автономия повече от необходимото за постигане на нужното качество на научно-образователната дейност.

В настоящата статия не могат да се разгледат изчерпателно всички аспекти на автономията и акредитацията на висшите училища, както и на взаимовръзката между тях. От една страна, контролът, който държавата упражнява над висшите училища чрез НАОА, се явява границата, до която се простира академичната автономия. От друга страна, акредитацията е гаранция за качеството на научно-образователните дейности, провеждани във висшите училища. Въз основа на натрупания опит през годините Агенцията обогати своите действия в осъществяването на обективен, прозрачен и последователно прилаган акредитационен процес. Като форма на външен контрол, акредитацията е в пряка връзка с рейтинга на висшите

училища. От последното издание на Рейтинговата система¹³⁾ се вижда, че висшите училища повишават показателите си за научна дейност и за реализация на завършилите студенти.

Заключение

Извършеното изследване на взаимовръзката автономия – акредитация, както и на основните аспекти в правомощията на НАОА позволява да бъдат направени някои изводи.

След 2007 г. и присъединяването на страната в ЕС се наложиха промени във всички сфери на обществения живот, в това число и в сферата на висшето образование. Именно образованието и изследователската работа са едни от основните фундаменти за европейска интеграция. В тази връзка, всички законодателни корекции и усилията на институциите и висшите училища бяха насочени към подобряване на качеството и на международната репутация на българското висше образование. Сред тях с най-голяма значимост са нормативните промени от 2011 г., посредством които се създаде основата за конкурентност на образователния процес с международните стандарти.

Осигуряването на качество на висшето образование е комплексен процес, базиран на многокомпонентна система. Цялостната регулация на обществените отношения, свързани с оценката и контрола на качеството, се базира на нормативна база, включваща международни и национални източници. На основа на тази уредба функционират органи, проследяващи образователния процес както времево – от въвеждането на образователния продукт през осъществяване на обучението, до момента на реализацията на обучаваните субекти. Обхващането на всички аспекти в този процес изисква различни контролни механизми. Именно поради това системата включва както външно оценяване от страна на НАОА, като специализиран държавен орган за оценяване, акредитация и следакредитационно наблюдение, така и вътрешни системи за управление и контрол над качеството, прилагани в различните висши училища на база актове, приети в рамките на академичната им автономия. Взаимовръзката акредитация – академична автономия не изчерпва всички елементи от системата на национален контрол. В нея се включва още контролът върху дейността на висшите училища, осъществяван от Сметната палата, МОН, съдебната система, оценяването от международни организации и експерти и др. Тенденция в контрола е тези компоненти все повече да се преплитат и да се осигурява по-тясно взаимодействие между отделните субекти, осъществяващи качеството на образователния процес.

На ниво взаимовръзка академична автономия – акредитация те трябва да се търсят, от една страна, по пътя на развиване на самоконтрола от

страна на органите за управление на висшите училища в рамките на дадените им академични свободи, които са част от академичното самоуправление. От друга страна, трябва да се прилагат адекватни форми на външен контрол върху дейността на университетите и за оценка на качеството на предлаганото висше образование. Само при балансирано прилагане на самоконтрол от страна на висшите училища и външен контрол от страна на НАОА може да се постигне високо качество на висшето образование и заемане на достойно място от българските университети в Европейското пространство за висше образование.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. Виж: Укрепване на висшето образование в България. Варианти за подобряване моделите за управление, контрола на качеството и финансирането на висшето образование, 2012 г., с. 5.
2. Обн. ДВ. бр.112 от 27 декември 1995 г.
3. Обн. ДВ. бр.19 от 1 март 2005 г., приет с ПМС № 25 от 18.02.2005 г.
4. Обн. ДВ. бр.30 от 11 април 2006 г.
5. Решение № 6720 от 7.06.2016 г. на ВАС по адм. д. № 6190/2015 г., VII о., докладчик председателят Таня Вачева.
6. Съгласно чл. 20 ЗВО академичната свобода се изразява в свобода на преподаването, свобода на провеждането на научни изследвания, свобода на творческите изяви, свобода на обучението, свобода на сътрудничество за извършване на съвместна учебна дейност с други висши училища и научни организации и на образователен франчайз с други висши училища, както и на съвместна научноизследователска, художественотворческа, проектна и иновационна дейност с други висши училища и организации в страната и чужбина.
7. Академичното самоуправление се изразява в най-различни дейности (чл. 21 ЗВО). Основно място сред тях заемат редица административни свободи, като: 1. изборност и мандатност на всички органи за управление; 2. право на висшето училище да урежда устройството и дейността си в собствени правилници; 3. самостоятелно определяне на научно-преподавателския състав, на условията за приемане и формите на обучение на студентите, докторантите и специализантите; 4. самостоятелно разработване и изпълнение на учебни планове и научноизследователски проекти; 5. избор на специалностите, по които се осъществява обучение; 6. право за обявяване на конкурси и избор на преподаватели при условия и по ред, установени в ЗРАСРБ.
8. Третата форма на академична автономия е неприкосновеност на висшето училище. Съгласно чл. 22 ЗВО автономията на висшето училище не може да се нарушава чрез: 1. намеса в дейността на висшето училище освен в

случаите, изрично посочени в закон; 2. влизане или оставане на органите на сигурността и обществения ред без съгласието на академичните власти освен за предотвратяване на непосредствено предстоящо или започнало престъпление, за залавяне на извършителя му, както и в случаите на природни бедствия и аварии; 3. създаване и дейност на политически и религиозни организации във висшето училище; 4. осъществяване на дейност, накърняваща конституционни права на членовете на академичната общност, свързани с раса, народност, етническа принадлежност, произход, религия, убеждение, политическа принадлежност.

9. Обн. ДВ бр. 10 от 2 февруари 1990 г. – отм.
10. Пример за такива норми е чл. 17 ал. 2, т. 1 – 10 ЗВО: Университетът е висше училище, което: 1. обучава по широк кръг специалности от професионални направления в поне три от четирите основни области на науката – хуманитарни, природни, обществени и технически; 2. разполага с академичен състав на основен трудов договор, който по всяка специалност води не по-малко от половината от аудиторните и практическите занятия, като хабилитираните лица в него четат за всяка специалност не по-малко от 70 на сто от лекционните курсове; 3. разполага с материална база, която осигурява и практическото обучение в съответствие с държавните изисквания; 4. обучава в степените „Бакалавър“, „Магистър“ и „Доктор“ в съответните основни области на науката; 5. има научен и художественотворчески потенциал и с дейността си развива основни области на науката и културата; 6. осигурява на академичния състав, на студентите и на докторантите условия за отпечатване на научни трудове, учебници, монографии, както и за реализация на присъщи творчески изяви; 7. притежава библиотека и други средства за информационно обслужване на обучението и научните изследвания; 8. поддържа международни контакти при обучението и творческата си дейност; 9. разполага с университетски информационен център за административно обслужване на студентите и докторантите; 10. има система за защита на интелектуалната собственост, която включва правилник и структура за реализация на резултатите от научните изследвания и на други обекти на интелектуалната собственост, както и за обучение по защита на интелектуалната собственост.
11. Примери за такива норми са чл. 81 – 84 ЗВО, които уреждат как се откриват, протичат и приключват процедурите за акредитация.
12. Законодателно проучване: Атестация на висши училища по света и конкретно в Европа. Показатели и органи за провеждане; достъпно на: <http://www.parliament.bg/students/index.php?action=displays&id=114>
13. Рейтинговата система, се намира на адрес: <http://rsvu.mon.bg>

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

Avramov, L. (2011). Aktualni problemi na akademichnata avtonomia. *Strategii na obrazovatelnata i nauchna politika* (1), str. 56 – 65 [Аврамов, Л.

- (2011). Актуални проблеми на академичната автономия. *Стратегии на образователната и научната политика* (1), стр. 56 – 65].
- Andreeva, A. & Yolova, G. (2016). *Osnovi na publichnoto pravo*. Varna: Nauka i ikonomika [Андреева, А. & Йолова, Г. (2016). *Основи на публичното право*. Варна: Наука и икономика].
- Blidov, A. (2013). Akreditatsiyata v sferata na vissheto obrazovanie v Republika Bulgaria. *Pravna misal* (3), str. 19 – 31 [Блидов, А. (2013). Акредитацията в сферата на висшето образование в Република България. *Правна мисъл* (3), стр. 19 – 31].
- Dermendzhiev, I., Kostov, D. & Hrusanov, D. (2010). *Administrativno pravo na Republika Bulgaria. Obshta chast*. Sofia: Sibi [Дерменджиев, И., Костов, Д. & Хрусанов, Д. (2010). *Административно право на Република България. Обща част*. София: Сиби].
- Dimitrova, D. (2016). Istoricheski traditsii i tendentsii za razvitie na akademichnata avtonomia. *Izvestia na Sayuza na uchenite - Varna. Seria Humanitarni nauki* (1), 63 – 69 [Димитрова, Д. (2016). Исторически традиции и тенденции за развитие на академичната автономия. *Известия на Съюза на учените – Варна. Серия Хуманитарни науки* (1), 63 – 69].
- Dimitrova, D. (2017). *Formi i granitsi na akademichnata avtonomia. VIII mezhdunarodna nauchna konferentsia: Ikonomikata v promenyashitia se svyat – natsionalni, regionalni i globalni izmerenia (IPS-2017)*. 1, str. 407 – 417. Varna: Nauka i ikonomika [Димитрова, Д. (2017). *Форми и граници на академичната автономия. VIII международна научна конференция: Икономиката в променящия се свят – национални, регионални и глобални измерения (ИПС-2017)*. 1, стр. 407 – 417. Варна: Наука и икономика].
- Zinovieva, D. (2007). *Litsenzionni administrativni aktove*. Sofia: Siela [Зиновиева, Д. (2007). *Лицензионни административни актове*. София: Сиела].
- Mateeva, Zh. (2010). Pravni aspekti na akreditatsiyata. *Mezhdunarodna konferentsia "Predizvikatelstva pred vissheto obrazovanie i nauchnite izsledvania v usloviyata na kriza"* (str. 522 – 527). Burgas: BSU [Матеева, Ж. (2010). Правни аспекти на акредитацията. *Международна конференция „Предизвикателства пред висшето образование и научните изследвания в условията на криза“* (стр. 522 – 527). Бургас: БСУ].
- Pencheva, V., Beloev, H. Angelov, B., & Popova, Yu. (2013). Vanshnoto otsenyavane na visshite uchilishta – uslovia za povishavane kachestvoto na obuchenieto i prepodavatelския состав. *Nauchni trudove na Rusenskiа universitet* (tom 52, seria 9), str. 30 – 36 [Пенчева, В., Белоев, Х., Ангелов, А., Попова, Ю. (2013). Ваншното оценяване на висшите училища – условия за повишаване качеството на обучението и преподавателския състав. *Научни трудове на Русенския университет* (том 52, серия 9), стр. 30 – 36].

- лов, Б. & Попова, Ю. (2013). Външното оценяване на висшите училища – условия за повишаване качеството на обучението и преподавателския състав. *Научни трудове на Русенския университет* (том 52, серия 9), стр. 30 – 36].
- Sirakova-Hristova, B. (2013). Видове акредитация според българското законодателство. *Научни трудове на Института за държавата и правото* (том VIII), стр. 9 – 14 [Сиракова-Христова, Б. (2013). Видове акредитация според българското законодателство. *Научни трудове на Института за държавата и правото* (том VIII), стр. 9 – 14].
- Todorov, M. (2011). Има ли нужда от нова реформа на висшето образование? *Стратегии на образователната и научната политика* (1), стр. 45 – 55 [Тодоров, М. (2011). Има ли нужда от нова реформа на висшето образование? *Стратегии на образователната и научната политика* (1), стр. 45 – 55].

THE HIGHER SCHOOL ACCREDITATION AS WARRANTY FOR QUALITY OF THE HIGHER EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE ACADEMIC AUTONOMY

Abstract. The article examines the interconnection between the academic autonomy as a main principle of management of the higher schools and the accreditation. The accent is on the specifics in the activity, performed by the Bulgarian National Evaluation and Accreditation Agency in the context of assurance of quality of the higher education. On base of the complex analysis the authors make conclusions with practical importance.

✉ **Dr. Andriyana Andreeva, Assoc. Prof.**
Dr. Darina Dimitrova, Assist. Prof.

University of Economics – Varna
77 Kniaz Boris, Blvd.
9002 Varna, Bulgaria

E-mail: a.andreeva@ue-varna.bg
E-mail: darina@ue-varna.bg